

סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד

בראשית פרק כז' חמש יחידות

1

ערך: דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

תכנית יצחק לברך את עשו

א וַיְהִי כִּי-זָקַן יִצְחָק, וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרְאֵת; וַיִּקְרָא אֶת-עֶשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל, וַיֹּאמֶר
אֵלָיו בְּנִי, וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הֲנִנִּי

הערה:

יצחק רוצה לברך את עשו כיון שהוא חושב שיום מיתתו קרב: עיניו כהו (ותכהינן עיניו מראת), הוא חש בזקנותו (ויהי כי זקן, זקנתיו), ומעריך שיום מותו קרב (בטרם אמות).

הערה:

הוא מתייחס לעשו בלשונות הבאים: בְּנוֹ הַגָּדֹל, בְּנִי

ג וַעֲתָה שָׂא-נָא כְּלִיד, ב. וַיֹּאמֶר, הֲנֵה-נָא זָקַנְתִּי; לֹא יָדַעְתִּי, יוֹם מוֹתִי.
ד וַעֲשֵׂה-לִי מְטַעְמִים. תְּלִיד וְקִשְׁתָּד; וְצֹא, הַשָּׂדֶה, וְצוּדָה לִי, צִידָה (ציד)
כְּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי, וְהָבִיָּאָה לִי--וְאָכְלָה: בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי, בְּטָרִם אָמוֹת

הערה:

יצחק מבקש מעשו להשתמש במלאכתו כציד ואינו מסתייג ממנה.

מדברי יצחק לעשו ניכר שעשו יודע אילו מטעמים אהובים על יצחק.

מסקנה:

מן הפשט עולה שקיימת מערכת יחסים יפה בין יצחק האב לעשו הבן.

רבקה רוקמת תכנית שונה בכדי שיעקב יזכה בברכת יצחק ולא עשו

רבקה פונה מיד ליעקב ולא משתפת את יצחק בתכניתה:

ה. וְרִבְקָה שָׁמְעַת--בְּדַבַּר יִצְחָק, אֶל-עֶשָׂו בְּנוֹ; וַיִּלְךְ עֶשָׂו הַשָּׂדֶה, לְצוּד צִיד
לְהָבִיא. ו. וְרִבְקָה, אָמְרָה, אֶל-יַעֲקֹב בְּנֵהּ, לֵאמֹר: הֲנֵה שָׁמְעַתִּי אֶת-אָבִיד,
מְדַבֵּר אֶל-עֶשָׂו אֲחִיד לֵאמֹר

הערה:

נשים לב לכינויים השונים של הבנים:

עשו הוא בְּנוֹ של יצחק

ואילו יעקב הוא בְּנֵהּ של רבקה

ז. הַבִּיאָה לִי צִיד וְעֵשָׂה-לִי מִטְעָמִים, וְאָכְלָה; וְאֶבְרַכְכָּה לְפָנַי יְהוָה, לְפָנַי מוֹתֵי. ח. וְעַתָּה בְּנִי, שְׁמַע בְּקִלְי-- לְאֲשֶׁר אָנִי, מִצְוָה אֲתָדָּ. ט. לָד-נָא, אֶל-הַצֹּאן, וְקַח-לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים, טָבִים; וְאֶעֱשֶׂה אִתְּם מִטְעָמִים לְאֶבִיד, כְּאֲשֶׁר אָהֵב. י. וְהִבֵּאתָ לְאֶבִיד, וְאָכַל, בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יְבַרְכְּךָ, לְפָנַי מוֹתוֹ

רבקה משתמשת הן בלשון ציווי וסמכות "שְׁמַע בְּקִלְי לְאֲשֶׁר אָנִי מִצְוָה אֲתָדָּ" והן בלשון בקשה "לָד-נָא".

שאלה:

ממה נובעת המחלוקת בין יצחק לבין רבקה בעניין הברכות? ועל מה הם נחלקו?

תשובה:

בין הפרשנים הוצעו שלושה הסברים מרכזיים לשאלות הללו:

לפי רמב"ן יצחק ראה בעשו את יורשו וביקש לברכו בברכת העם והארץ. תכניתו סתרה את הנבואה שקיבלה רבקה והייתה מנוגדת לראייתה של רבקה את צדקת יעקב, ולכן רבקה פעלה.

לפי רד"ק יצחק כלל לא ראה את עשו כיורשו ולא ביקש לברכו בברכת העם והארץ אלא בברכת חיזוק. רבקה לא הייתה מודעת לתכניתו של יצחק ולכן פעלה שיעקב יקבל את הברכה.

לפי רש"י יצחק ראה הן בעשו והן ביעקב את יורשיו, וביקש לברך את עשו בברכת החומר ואת יעקב בברכת הרוח. רבקה חלקה על כך וחשבה שאין לפצל את הברכות ושתייהן צריכות להגיע ליעקב.

שאלה:

מדוע פעלה רבקה כנגד התוכנית של יצחק לברך את עשו?

תשובה:

- א. רבקה קבלה נבואה בזמן ההיריון שיעקב עדיף יהיה על עשו " ורב יעבוד צעיר", וממנה הבינה שיעקב צריך לקבל את הברכות.
- ב. רבקה הבינה את המשמעות הגדולה של הברכות והייתה משוכנעת שיעקב ראוי וצריך לקבל אותן (רמב"ן)

שאלה:

מדוע רבקה לא שיתפה את יצחק בדעותיה ולא גילתה ליצחק את הנבואה שקבלה בזמן ההיריון?

תשובה:

- א. רבקה חשבה שיצחק בוודאי מכיר את הנבואה, מאחר וחשבה שהוא גדול ממנה בנבואה ואם היא קבלה את הנבואה יצחק מכיר אותה גם.
- ב. רבקה ידעה שיצחק אוהב את עשו ולא יקבל את הצעתה. (רמב"ן)
- ג. רבקה חשבה שאסור לה לשתף בנבואה שקבלה שזאת נבואה פרטית כמו שכתוב: " ויאמר לה ה' ". (חזקוני)
- ד. מיום שפגשה רבקה ביצחק היא הרגישה כלפיו יחס של יראת כבוד שנבעה מתחושת קטנות אל מול צדיקותו של יצחק, והדבר גרם לחוסר תקשורת בין רבקה ליצחק. (הנצי"ב)

יא ויאמר יעקב, אל-רבקה אמו: הן עשו אחי איש שער, ואנכי איש חלק. יב אולי ימשני אבי, והייתי בעיניו כמתעתע; והבאתי עלי קללה, ולא ברכה ברכה

הערה:

יעקב מפחד וחושש שאביו יגלה שהוא לא עשו, שברגע שהוא יגע בו יבחין יצחק שהעומד לפניו חלק בעוד עשו שעיר. והדבר יגרום לכך שיצחק יקלל אותו. רבקה מרגיעה את יעקב ומבטחה לו שאם יהיה מצב שיצחק יקלל אותו, היא תקבל על עצמה את קללתו, ויש מהמפרשים המבינים את דברי רבקה שהיא הבטיחה ליעקב שבמקרה שיצחק יקלל אותו היא תדאג להסיר את הקללה מיעקב.

יד וילך, ויקח, ויבא, לאמו; ותעש אמו מטעמים, כאשר אהב אביו. טו ותקח רבקה את-בגדי עשו בנה הגדל, החמדת, אשר אתה, בבית; ותלבש את-יעקב, בנה הקטן. טז ואת, ערת גדדי העזים, הלבישה, על-ידיו--ועל, חלקת צואריו. יז ותתן את-המטעמים ואת-הלחם, אשר עשתה, ביד, יעקב בנה.

הערה:

רבקה פעלה במספר דרכים על מנת שיצחק יחשוב שיעקב הוא עשו:

- א. היא הלבישה את יעקב בבגדים של עשו.
- ב. היא שימה על הידיים ועל הצוואר של יעקב, עור של עזים, בכדי שיעקב ידמה לעשו ויהיה שעיר.
- ג. רבקה הכינה את האוכל שיצחק אוהב, הדומה בטעם שלו לבשר הצייד שבקש יצחק מעשו.

יח ויבא אל-אביו, ויאמר אבי; ויאמר הנני, מי אתה בני. יט ויאמר יעקב אל-אביו, אנכי עשו בכרד--עשיתי, פאשר דברת אלי; קום-נא שבה, ואכלה מצידים--בעבור, תברכני נפשך. כ ויאמר יצחק אל-בנו, מה-זה מהרת למצא בני; ויאמר, כי הקרה יהוה אלהיך לפני. כא ויאמר יצחק אל-יעקב, גשה-נא ואמשך בני: האתה זה בני עשו, אם-לא. כב ויגש יעקב אל-יצחק אביו, וימשהו; ויאמר, הקל קול יעקב, והידים, ידי עשו. כג ולא הפירו--כי-היו ידיו פידי עשו אחיו, שערת; ויברכהו.

הערה:

יצחק חושד ביעקב וניתן לראות זאת מתוך הפסוקים:

- א. יצחק שומע את יעקב המדבר בשם עשו ומיד שואל אותו מי אתה? לא ברור ליצחק שהמדבר הוא עשו.
- ב. הזמן עבר בין הציווי של יצחק לעשו להביא לו צייד לבין ביצוע המשימה, נראה בעיני יצחק כזמן קצר ולא הגיוני, ולכן הוא שואל "מה-זה מהרת למצא בני"
- ג. יצחק ממשיך לחשוד ומבקש מיעקב שיתקרב אליו, על מנת שיוכל לגעת בו ולבדוק האם הוא עשו.
- ד. גם אחרי שיצחק משש את יעקב הוא עדיין לא היה בטוח שזה עשו " ויאמר, הקל קול יעקב, והידים".

יח ויבא אל-אביו, ויאמר אבי; ויאמר הנני, מי אתה בני. יט ויאמר יעקב אל-אביו, אנכי עשו בכרד--עשיתי, פאשר דברת אלי; קום-נא שבה, ואכלה מצידים--בעבור, תברכני נפשך.

שאלה:

האם יעקב שיקר ליצחק?

תשובה:

לדעת רש"י יעקב הערים על יצחק והטעה אותו, אך נמנע מלומר שקר מפורש: ויאמר יעקב אל-אביו, אנכי עשו בכרד- אנוכי המביא לך, ועשו הוא בכורד. עשיתי פאשר דברת אלי - עשיתי מספר דברים שאמרת לי לעשות.

לדעת שפת אמת ליעקב היה מותר להטעות את יצחק ולהערים עליו, בשביל לקבל את הברכות מפני שהדבר נועד לממש את הברכות שמגיעות לו, ולכן הדבר לא נחשב כשקר. " כי כדי להשיג האמת באמת רשאים לעשות ע"י ערמה".

לדעת אור החיים הקדוש: יעקב לא שקר שאמר שהוא עשו בכורך, מאחר ולעניין הבכורה הוא נחשב כעשו.

לדעת החזקוני: יעקב שיקר, אך מותר לשקר לצורך השעה, כאשר הדבר נעשה באופן חד פעמי.

כא ויאמר יצחק אל-יעקב, גשה-נא ואמשך בְּנִי: האתה זה בְּנִי עֵשׂו, אִם-לא.

הערה: (רש"י)

רש"י מסביר שיצחק חשד שהעומד לפניו הוא לא עשו, מאחר ואין זאת דרכו של עשו לשלב את "שם שמים" (שמו של הקב"ה בדבריו), שיעקב ענה ליצחק ששאל אותו כיצד הוא הצליח לצוד כל כך מהר – " **כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי**..", שה' עזר לו.

6

לב ויאמר לו יצחק אביו, מי-אתה; ויאמר, אני בְּנִךְ בְּכֹרְךָ עֵשׂו. **לג ויחרד יצחק חרדה, גדלה עד-מאד, ויאמר מי-אפוא הוא הצד-ציד ויבא לי ואכל מכל פֶּטְרָם תבוא, ואברכהו; גם-ברוך, יהיה**

הערה:

לאחר שיצחק מגלה שהוא נתן את הברכות ליעקב ולא לעשו הוא מגיב מצד אחד בחרדה גדולה עד מאוד - "**וייחרד יצחק חרדה, גדלה עד-מאד**" אך מצד שני הוא לא מתחרט על הברכות שנתן ליעקב ומביע את הסכמתו שהברכות שבהן ברך יעקב יתקיימו- "**ואברכהו; גם-ברוך, יהיה**"

שאלה:

כיצד ניתן להבין את שני המרכיבים הסותרים שבתגובת יצחק, מצד אחד חרדה מצד שני חוסר חרטה?

תשובה:

א. יצחק עשה עצמו כחרד, על מנת שעשו לא יחשוד בו שהוא ברך את יעקב בכוונה, אך בדיעבד לאחר שהתברר ליצחק שהוא ברך את יעקב ולא את עשו, הוא מחליט לקיים את ברכתו ליעקב.

רד"ק (לג) ויחרד - הראה חרדה גדולה בעצמו בפני עשו כדי שלא יחשוב עליו עשו כי בכוונה עשה יצחק מה שברך את יעקב והתל בו:
גם ברוך יהיה - אחר שאני ברכתיו עתה אני מקיים לו הברכה, כי ידעתי כי בני הוא:

ב. יצחק הבין שעשו איבד לתמיד את הברכה, והוא נבהל שבסוף ברכתו חלה על יעקב ולא על עשו כמו שחשב לעשות

רמב"ן: וזהו טעם החרדה הגדולה אשר חרד, כי ידע שאבד בנו האהוב לו ברכתו לעולם. וזה טעם בא אחיך במרמה - כי אחר שאמר מי איפוא, נתן דעתו שהבא אליו היה יעקב, שאי אפשר שתחול הברכה [אלא] רק בזרעו:

השוואה בין שתי הברכות שקיבל יעקב מיצחק:

הברכה שיעד יצחק לעשו, ובפועל זכה בה יעקב- כ"ז, כח-כט

וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ:

וַעֲבֹדוך עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְךָ לְאֲמִים, הָיָה גִבּוֹר לְאַחֶיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אִמְךָ

אֲרִיךְ אַרְוִיר וּמִבְּרִיךְ בְּרוּךְ:

ברכה שהייתה מיועדת לעשו נועדה להנחיל לו טוב גשמי - שפע של עושר חקלאי ושלטון על עמים אחרים, ובכלל זה גם על יעקב.

רק בסופה של הברכה שיועדה לעשו מוזכר חלק מברכת ה' לאברהם: "אֲרִיךְ אַרְוִיר וּמִבְּרִיךְ בְּרוּךְ" (פסוק כט). כמו בדברי ה' לאברהם אבינו: "וְאַבְרָהָהּ מִבְּרִיךְ וּמְקַלֵּךְ אֲאִיר" (יב, ג).

הברכה שקיבל יעקב מיצחק לפני צאתו לחרן, ואותה ייעד מראש ליעקב-כ"ח, ג-ד

וְאֵל שָׂדֵי יִבְרַךְ אֶתְךָ, וַיִּפְרֹךְ וַיִּרְבֶּךָ, וְהָיִיתָ לְקָהָל עַמִּים: וַיִּתֵּן לְךָ אֶת בְּרִכַּת אֲבֹתָיִךְ, לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְךָ, לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

לעומת זאת – בברכת יצחק ליעקב בצאתו לחרן נזכרת במפורש בְּרִכַּת אֲבֹתָיִךְ, אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: ברכת הזרע והארץ כממשיך בית אברהם.

מן השוואה בין הברכות עולה שבסוף המעשה יצחק מברך את יעקב בברכת אברהם, דהיינו, הוא חושב שיעקב צריך להיות יורשו. (רד"ק, רש"ר הירש)

הערה:

ישנה מחלוקת בין הפרשנים :

לדעת הרד"ק והרש"ר הירש: ברכת אברהם יועדה מלכתחילה רק ליעקב, כפי שראינו שבברכת יעקב הראשונה שנועדה לעשו, יש יזכור קצר מאוד לברכת אברהם, אך רוב מוחלט של ברכת עשו שנתנה בסוף ליעקב לא כללה את ברכת אברהם.

לדעת הרמב"ן לכתחילה רצה יצחק לברך את עשו בברכת אברהם כפי שניתן לראות ביזכור " אֲרִיךְ אַרְוִיר וּמִבְּרִיךְ בְּרוּךְ",

השוואה בין הברכה שקיבל יעקב לברכה שקיבל עשו:

דומה:

הברכה שקבל עשו	הברכה שקבל יעקב
ומטל השמים מעל:	מטל השמים
הנה משמני הארץ יהיה מושבך	ומשמני הארץ ורב דגן ותירש
ואת אחיך תעבד (עשו יעבוד את יעקב)	הנה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך (עשו יעבוד את יעקב)

שונה:

הברכה שקבל עשו	הברכה שקבל יעקב
לא נאמר	וינתן לך האלקים (ברכה הניתנת במידת הדין וברכה תמידית)
ניתנה ברכה , אך ללא ריבוי	ורב דגן ותירש:
והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך (מאבק מתמיד בין יעקב ועשו, המאפשר לעשו לנצח זמנית, כאשר ישראל חוטאים)	יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים (עשו יהיה משועבד ליעקב)
ועל חרבך תחיה	לא נאמר

הערה:

בהתחלה מסרב יצחק לברך את עשו, ומסביר יצחק לעשו שהוא כבר נתן ליעקב את השלטון עליו, ולכן לא נישאר לו במה לברך אותו.

לֹא וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לַעֲשׂוֹ, הֲאֵין גִּבּוּר שְׂמֵתִיו לָךְ וְאֵת-כָּל-אָחִיו נָתַתִּי לוֹ לְעִבָדִים,
וְדָגַן וְתִירֹשׁ, סִמְכֵתִיו; וּלְכֹה אֶפּוֹא, מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי

לאחר שעשו בכה וביקש מיצחק לתת גם לו ברכה,

לח וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל-אָבִיו, הַבְּרָכָה אַחַת הוּא-לָךְ אָבִי--בְּרַכְנִי גַם-אֲנִי, אָבִי;
וַיֵּשֶׂא עֲשׂוֹ קִלּוֹ, וַיִּבְךְ .

יצחק נותן לו ברכה מוגבלת, מבלי לבטל את הברכה שנתנה ליעקב.

לֹט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו, וַיֹּאמֶר אֵלָיו: הֲנִי מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, יְהִי מוֹשְׁבְךָ, וּמִטַּל
הַשָּׁמַיִם, מֵעַל. מ וְעַל-חֲרָבְךָ תַחֲיֶה, וְאֵת-אָחִיךָ תַעֲבֹד; וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְיֹד,
וּפְרִקֶת עָלָיו מֵעַל צִוְאַרְךָ .

הערה:

10

הברכות שיעקב קבל גרמו לעשו לשנוא אותו, עשו תכנן להרוג את יעקב אחרי מות יצחק:

פס' מה':

וַיֵּשֶׂטֶם עֲשׂוֹ, אֵת-יַעֲקֹב, עַל-הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר בְּרַכּוֹ אָבִיו; וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ בְּלִבּוֹ, יִקְרְבוּ
יָמֵי אָבֶל אָבִי, וְאַהֲרֹגָהּ, אֵת-יַעֲקֹב אָחִי .

הערה:

שנודע לרבקה על כוונות עשו, היא שכנעה את יעקב להתרחק וללכת לחרן, בשביל למנוע מעשו להרוג אותו, מתוך הבנה שהמרחק בין יעקב ועשו יביא לכך שעשו לאט לאט ישכח מהכעס והרצון להרוג את יעקב.

מב ויגד לרבקה, את-דברי עשו **בנה הגדול**; ותשלח ותקרא ליעקב, **בנה הקטן**, ותאמר אליו, הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך. מג ועתה בני, שמע בקלי; וקום ברח-לך אל-לבן אחי, חרנה. מד וישבת עמו, ימים אחדים--עד אשר-תשוב, חמת אחיך. מה עד-שוב אף-אחיך ממך, ושכח את אשר-עשית לו, ושלחתי, ולקחתיך משם; למה אשכל גם-שניכם, יום אחד.

הערה:

נשים לב שרבקה מתייחסת לעשו כגדול וליעקב כקטן הצריך הגנה.

הערה:

רבקה מעריכה שיעקב יהיה אצל לבן אחיה בחרן זמן קצר:

וישבת עמו, **ימים אחדים--**עד אשר-תשוב, חמת אחיך

הערה:

נשים לב שרבקה מתרץ באופן שונה ליעקב וליצחק את הסיבה לכך שיעקב צריך ללכת לחרן:

רבקה אומרת ליעקב שההליכה לחרן תציל אותו מעשו אחיו.

וישבת עמו, ימים אחדים--עד אשר-תשוב, חמת אחיך. מה עד-שוב אף-אחיך ממך, ושכח את אשר-עשית לו, ושלחתי, ולקחתיך משם; למה אשכל גם-שניכם. יום אחד.

רבקה אומרת ליצחק שההליכה של יעקב לחרן תמנע ממנו להתחתן עם נשות כנען.

ותאמר רבקה, אל-יצחק, קצתי בחיי, מפני בנות חת; אם-לקח יעקב אשה מבנות-חת פאלה, מבנות הארץ--למה לי, חיים.

פרק כח' - ברכת יצחק ליעקב

הערה:

א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב, וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ; וַיִּצְוֶהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ, לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת
כְּנָעַן. ב. קוּם לֶךְ פְּדִינָה אָרֶם, בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אִמְךָ; וְקַח-לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה,
מִבְּנוֹת לְבֵן אָחִי אִמְךָ

יצחק מצווה על יעקב לא להינשא לבנות כנען ולשאת בת משפחה. ויש כאן המשכיות למעשי אבות השושלת – אברהם ויצחק לקחו נשים מבנות משפחתם, וכך יעקב יינשא לבנות המשפחה.

הערה:

ג וְאֵל שָׂדֵי יְבָרֶךְ אֹתְךָ, וַיִּפְרֹךְ וַיִּרְבֶּךְ; וְהָיִיתָ, לְקַהֲל עַמִּים.
ד וַיִּתֵּן-לְךָ אֶת-בְּרִכַּת אַבְרָהָם, לְךָ וּלְזַרְעֶךָ אֹתָךְ-- לְרִשְׁתָּךְ אֶת-אֶרֶץ מִגְרִיד,
אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם.

ברכת אברהם הניתנת ליעקב: נשים לב כי יש בברכה את שני המרכיבים: **ברכת הזרע** ו**ברכת הארץ**.